

ТАШАККУЛИ ҚОМЕАИ МАДАНИ ШАРТИ ЗАРУРИ ПЕШГИРИИ ИФРОТИШАВИИ ШУУРИ ҚАВОНОН АСТ!

Хушвахтзода Қ.Х. доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, ректори
ДМТ

Маҳмадизода Н.Д. доктори илмҳои фалсафа, профессор, декани
факултети фалсафа

Қомеаи маданӣ истилоҳест, ки дар марҳилаи дуру дарози таърихӣ ташаккул ёфтааст. Мутафаккирону муҳаққиқон омӯзиши қомеаи маданиро мутобиқи инкишофи донишҳои иҷтимоӣ – фалсафӣ ва сиёсии муосир ва мутобиқи талаби замон ба роҳ мондаанд. Файласуфи бузургӣ англис Т. Гоббс дар асараш «Дар бораи шахрванд» ва «Левиафан» концепсияи қомеаи маданиро баён кардааст, ки дар натиҷаи нест кардани ҳолати табиӣ (ваҳшоният) - и инсон ва гузаштани ӯ ба қомеаи фарҳангӣ пайдо мешавад. Ба ақидаи мутафаккир вазифаи давлат аз он иборат аст, ки сулҳ ва тартибу низомро таъмин намуда, инсонро ба тағйир ёфтани ба камолоти маънавӣ расидан талқин намояд, то ки ӯ ба шарҳванди худшиносу худогоҳ табдил ёбад. Шаҳрванд шахсияти озоду ғаёлоест, ки ба озодию ғаёолияти дигарон ҳалал ворид наменамояд. Сарҳади озодии инсонро давлат дар доираи қонунҳои мавҷуда муайян намуда, итоати ихтиёрии онҳоро ба қонун рафторҳои мавҷуда талаб менамояд. Агар ба истилоҳи қомеаи маданӣ таваҷҷӯҳ зоҳир намоем, маълум мегардад, ки: «Қомеаи маданӣ - иттиҳодияи оддии одамон набуда, балки иттиҳодияиест, ки асосашро шартномаи садоқат ва ризояти мутақобилаи одамон ташкил медиҳад».

Бояд зикр кард, ки муҳаққиқони соҳа ҳокимияти воҳиду ягонро ба се шоҳаи мустақил – қонунбарор, иҷроя ва судӣ тақсим менамоянд. Муҳаққиқони замони маорифпарварӣ иброз менамуданд, ки ҳар як «шоҳаи ҳокимият бояд, ки нисбатан мустақил бошанд». Ба ақидаи И.Кант ҳокимияти судӣ дар байни дигар шоҳаҳои ҳокимият афзалият дорад. Ӯ менависад, ки вазифаи давлат аз он иборат аст, ки риояи ҳуқуқро дар

ҷомеа инсонӣ таъмин намояд. Инчунин худ давлат вазифадор аст, ки талаботи қонунҳои қабулшударо иҷро намояд. Аз охири асри XVIII сар карда, зеро истилоҳи ҳуқуқ маҷмӯӣ меъёрҳои ҳуқуқие дар назар дошта мешуд, ки ба таври васеъ имкониятҳои ҳокимияти марказиро танзим менамояд. Гуфтан мумкин аст, ки истилоҳи ҷомеаи маданӣ бо истилоҳи давлати ҳуқуқӣ алоқамандии зич дорад.

Бояд ёдовар шавем, ки ҷомеа ва «ҷомеаи маданӣ» дар маҷмӯъ истилоҳи давлатро ташкил медиҳанд. Ба ақидаи муҳаққиқон давлат вазифадор аст, дар рушди ҷомеаи маданӣ ширкати фаъол дошта бошад, чунки асоси «ҷомеаи маданӣ» - ро озодӣ ва худмухторияти одамон ташкил медиҳад. «Давлат» ва «ҷомеаи маданӣ» ҳодисаҳои нисбатан мустақили иҷтимоӣ мебошанд. «Давлат» ва «ҷомеаи маданӣ» сохтори шахшудаи равандҳо набуда, ҳодисаҳои иҷтимоие мебошанд, ки дар инкишоф ва равандҳои воқеии ҷомеа нақши фаъол мебозанд. Ғояи «ҷомеаи маданӣ» ҳамчун ифодакунандаи мақом ва манзалати шахсияти инсон дар асоси дастовардҳои илмӣ файласуфон, сиёсатшиносон ва ҷомеашиносон бою ғани гашта, марҳила ба марҳила инкишоф ёфтааст. Афкори иҷтимоӣ – фалсафӣ, фарҳангӣ ва таҷрибаи сиёсии давлатҳои Шарқ далели он мебошанд, ки баробарҳуқуқии инсон ҳамчун арзиши олии новобаста аз вазифа ва тарзи ҳаётӣ шахрвандӣ қадр мегардид. Ёдовар мешавем, ки дар фарҳанги сиёсии давлатҳои Ғарб тамоми афзалиятро ба инсонӣ алоҳида медиҳад. Дар анъанаи фарҳангии давлатҳои Шарқ афзалият ҳама вақт ба инкишофи ҷомеа ва давлат дода мешавад.

«Ҷомеаи маданӣ» зухуротест, ки аз нигоҳи иқтисодӣ, фарҳангӣ ва ҳуқуқӣ инкишоф ёфтааст ва муносибатҳои сиёсӣ байни аъзоҳои «ҷомеаи маданӣ» новобаста аз давлат ва дар робитаи мутақобила бо давлат инкишоф меёбад. Ҷомеаи маданӣ бо мақоми баланди робитаҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ, фарҳангӣ, ахлоқӣ ва иҷтимоӣ дар ҳамбастагии давлат муносибатҳои инкишофёфтаи ҳуқуқиро ба миён меорад.

Чи тавре Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон қайд менамоянд «Ҷомеаи шаҳрвандӣ зодаи давлати демократӣ, ҳуқуқбунёду дунявӣ мебошад ва дар навбати худ ҳар қадаре, ки ҷомеаи шаҳрвандӣ инкишоф ёбад, давлати демократӣ ҳам ба ҳамон андоза пеш меравад». Бояд гуфт, ки масъалаи ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ пайваста дар зери тавачҷуҳи Сарвари давлат қарор дошта, ҳанӯз соли 2002 зимни суҳанронияшон дар ҷаласаи Шӯрои ҷамъиятӣ масъалаҳои марбут ба мафҳуми «ҷомеаи шаҳрвандӣ»-ро ба таври мукамал тавзеҳ доданд: «Ҷомеаи шаҳрвандӣ - ин иттиҳоди фардҳои соҳибистиқлолу озодандеш мебошад, ки ҳуқуқҳои муайян доранд ва ин ҳуқуқҳояшонро ҳифз карда метавонанд. Шартҳои мавҷудияти ин ҷомеа чандон зиёд нестанд: яқум, моликияти хусусӣ, ҳамчун кафолати амалӣ гардидани озодии иқтисодӣ ва, умуман, ҳамчун асоси озодӣ ва мустақилияти инсон; дуюм, демократияи сиёсӣ, ҳамчун амали татбиқи озодии сиёсӣ; сеюм, навъи муайяни маданият, ки онро баъзан маданияти демократӣ ҳам меноманд ва он дар заминаи эҳтироми ҳуқуқ ва манфиатҳои на танҳо худ, балки дигар одамон низ ба вуҷуд меояд; чаҳорум, оромӣ ва субот дар ҷомеа ҳамчун асоси татбиқи ҳамаи шарт ва омилҳои дигар».

Ташаккули давлати ҳуқуқӣ ва ҷомеаи маданӣ – масъалае мебошад, ки таҳқиқу баррасии он барои Тоҷикистони муосир аҳаммияти муҳим дорад. Бояд зикр кард, ки Тоҷикистон таҷрибаи ғании ҳаёти сиёсӣ, хосияти хоси шуури сиёсӣ дошта, дар шароити ба худ хос ва пуртаззоди таърихӣ ташакул ёфта истодааст. Ба ҳамин хотир нусхабардории оддии таҷрибаи ҳаётӣ сиёсӣ ҷаҳони Ғарб ба фикри мо қобили қабул нест.

Сабабҳои дар сатҳи зарурӣ ташаккул наёфтани ҷомеаи маданӣ ва ҳуқуқӣ дар Тоҷикистон гуногун мебошанд. Яке аз онҳо паҳншавии ифротгароӣ буда, ҳаёти ҷомеаро зери хатар гузошта, инкишофи мустаҳками давлатро зери суол мегузорад. Ифротгароӣ ҳамчун зуҳуроти

ичтимоӣ – фалсафӣ, сиёсию фарҳангӣ ба бехатарии миллии дилхоҳ давлат хатар дорад. Тоҷикистон дар таърихи инкишофи пасошӯравиаш бо зуҳуроти ифротгароӣ рӯ ба рӯ шуда, бо ин зуҳурот муборизаи беамон бурда истодааст. Пайдоиши гурӯҳҳои ифротӣ ба шахсият, ҷомеа ва давлат хатар эҷод карда, фаъолияти ифротии онҳо бошад, ба тағйири асосҳои сохтори конституционӣ, бо зӯрӣ забт кардани ҳокимият, вайрон кардани истиқлолияти давлатӣ, ташкил кардани гурӯҳҳои мусаллаҳи ғайриқонунӣ, барангехтани хусумати динию миллий ва муташанниҷ гардонидани муносибати байни миллатҳо равона шудааст, ки дар ниҳоят ба раванди ташаккулёбии ҷомеаи маданӣ ва ҳуқуқӣ дар Тоҷикистон таъсири манфӣ мерасонад.

Бо мақсади пешгирии ифротгароӣ зарур аст, ки асосҳои ҷомеаи маданӣ ташаккул дода шуда, кори тамоми институтҳои иҷтимоии ҷомеаи тоҷикистонӣ самаранок ба роҳ монда шаванд. Мубориза бо ифротгароӣ фаъолияти якҷояи ниҳодҳои қудрати ва ҷомеа мебошад. Дар ин росто фаъолияти дастаҷамъонаи ҷомеаи маданӣ шартӣ зарурии пешгирии шаклҳои гуногуни ифротгароӣ мебошад. Чораҳои, ки бар зидди ин зуҳурот равона шудааст, бояд хосияти дарозмуддат дошта бошад ва дар асоси қонунгузории Тоҷикистон роҳандозӣ шавад.

Дар ҳулоса бояд қайд кард, ки инкишофи ҷомеаи тоҷикистонӣ шартӣ муҳимми пешгирии ифротшавии шуури ҷавонон ва паҳншавии ифротгароӣ мебошад. Маълум аст, ки омӯзгорони донишгоҳу донишқадаҳо, сохторҳои ҳокимияти давлатӣ, хизматчиёни давлатӣ дар муборизаю пешгирии ифротшавии шуури ҷавонон нақши калиди доранд. Ба ҳамин хотир пешгирии самараноки паҳншавии ифротгароӣ дар шароити муосир аз он вобаста аст, ки мо чи гуна дар амал принципҳои конституционии ташаккул ва амалкунии ҷомеаи маданиро татбиқ менамоем.

Маълум аст, ки ифротгарой ва терроризм ба давлат ва ҷомеаи тоҷик хатари воқеъӣ дорад. Ифротгарой – дар ҳақиқат хатари бузург буда, метавонад, ки ҳатто ҷомеаҳои осуда ва пешрафтаро ноором созад. Пешгирии зуҳуроти ифротӣ ва ифротгарой ва терроризм талаби замон мебошад. Пешгирии ин зуҳуротҳо байни ҷавонон кори хеле муҳим мебошад, чунки ҷавонон ва насли наврас зиёдтар ба объекти таъсирасонии гурӯҳҳои ифротӣ ва террористӣ ва ҷиноятӣ табдил меёбанд.

Яке аз роҳҳои муҳимми пешгирии ифротӣ ва ифротгарой шуури ҷавонон, гаравиши ҷавонон аз фаъолияти ифротӣ ва террористӣ ин баланд бардоштани сатҳи иҷтимоӣ – иқтисодии ҳаёти ҷавонон мебошад. Қбули барномаи давлатии иҷтимоӣ ва ҷавонон, ба кор фаро гирифтани онҳо, додани имтиёзҳо дар самти таълим, дар донишқадаю донишгоҳҳо тақозои замон аст. Зарур аст, ки роҳандозии чунин барномаҳо зеро назорати қатъии давлату ҳукумат қарор гирад, чунки аз иҷроиши чунин барномаҳои иҷтимоӣ ба ҷавонон нигаронидашуда, ояндаи некӯаҳволии ҷомеа ва давлат вобастагии калон дорад.

Масъалаи муҳимми роҳандозии сиёсати давлатии ҷавонон аз он иборат аст, ки мутахассисони ҷавон ба осонӣ ба кор ҷалб карда шуда, ба хобгоҳ ё хонаҳои хизматӣ таъмин шаванд. Ин чорабиниҳо имконият фароҳам меоранд, ки ҷавонон дарк намоянд, ки давлат нисбати онҳо ғамхорӣ зоҳир мекунад. Инчунин бо ин роҳ онҳоро аз таъсири идеологии ҳаракатҳои ифротӣ ба воситаи Интернет ва шабакаҳои иҷтимоӣ эмин доштан имконпазир аст. Ҳамкориҳои ҷавонон ва сафарбар намудани онҳо дар роҳи бунёди ҷомеаи маданияту ҳуқуқӣ қарзи шаҳрвандии насли калонсол маҳсуб меёбад.